

5.2 ЧАСТОТНІ ЕЛЕКТРИЧНІ ФІЛЬТРИ

5.2.1 Основні теоретичні положення

Електричними фільтрами (ЕФ) називають чотириполосники, які пропускають до приймача сигнали певного діапазону частот.

Принцип роботи ЕФ базується на залежності від частоти опорів індуктивних і ємнісних елементів: $x_L = \omega L$, $x_C = \frac{1}{\omega C}$, а будь-який фільтр повинен містити хоч би один реактивний елемент. У ідеалі, ЕФ складається лише з реактивних елементів. В цьому випадку він називається *фільтром без втрат*.

Найпростішими конструктивними схемами фільтрів є симетричні *T*- і *Π*-схеми (рис. 5.41, а і б), в яких подовжні параметри задані як подовжній опір Z_1 або $\frac{1}{2}Z_1$, а поперечні – визначаються через провідність $Y_2 = Z_2^{-1}$ або $\frac{1}{2}Y_2$, що дозволяє для обох схем визначити сталу передачі за однією формулою:

$$ch \Gamma = ch(a + jb) = 1 + \frac{1}{2}Z_1 Y_2,$$

а характеристичні опори таким чином:

$$Z_{CT} = \sqrt{\frac{Z_1}{Y_2}} \sqrt{1 + \frac{Z_1 Y_2}{4}}, \quad Z_{CP} = \sqrt{\frac{Z_1}{Y_2}} \frac{1}{\sqrt{1 + Z_1 Y_2 / 4}}.$$

Найпростіші несиметричні фільтри збираються за *Γ*-схемою (рис. 5.41, в), в якій два характеристичні опори: $Z_{C1} = Z_{CT}$ і $Z_{C2} = Z_{CP}$, а коефіцієнти згасання a_Γ і фази b_Γ удвічі менші, ніж в *T*- і *Π*-подібних схем.

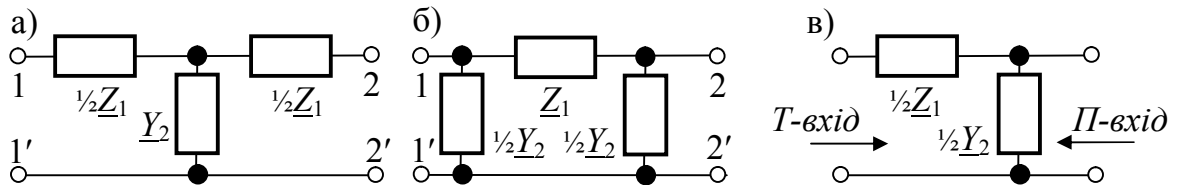

Рис. 5.41

Основними характеристиками фільтрів є частотні характеристики $a(\omega)$, $b(\omega)$, $Z_C(\omega)$, якщо для аналізу використовуються рівняння чотириполосника з характеристичними параметрами, або $H(\omega)$, $\varphi(\omega)$, якщо для аналізу залучаються передатні функції.

Відмітимо, що для ідеальних фільтрів (фільтрів без втрат) діапазон частот, у якому коефіцієнт згасання $a = 0$, називають *зоною пропускання* (прозорості); решта частот утворюють зону *непропускання* (згасання або непрозорості).

По співвідношенню параметрів розрізняють реактивні фільтри типу k , для яких $Z_1 \cdot Z_2 = k^2$ – дійсне число, і фільтри типу m , які є похідними (певним чином перетворені) від фільтрів типу k .

5.2.2 Фільтри типу k

Коефіцієнт $k = \rho = \sqrt{L/C}$ носить назву «*номінальний характеристичний опір*» або «*параметр навантаження*». Формули для розрахунку основних характеристик фільтрів НЧ і ВЧ типу k наведені у табл. 5.4. Тут $\xi = \omega/\omega_0$ – відносна частота.

Таблиця 5.4

Параметри	ФНЧ	ФВЧ
Гранична частота	$\omega_0 = \frac{2}{\sqrt{LC}}$	$\omega_0 = \frac{1}{2\sqrt{LC}}$
Стала передачі $\underline{\Gamma} = a + jb$	$ch\underline{\Gamma} = 1 - 2\xi^2$	$ch\underline{\Gamma} = 1 - \frac{2}{\xi^2}$
Коефіцієнт згасання	$a = 0 \quad (\omega < \omega_0);$ $cha = 2\xi^2 - 1 \quad (\omega > \omega_0)$	$cha = \frac{2}{\xi^2} - 1 \quad (\omega < \omega_0);$ $a = 0 \quad (\omega > \omega_0)$
Коефіцієнт фази	$cosb = 1 - 2\xi^2 \quad (\omega < \omega_0);$ $b = +\pi \quad (\omega > \omega_0)$	$b = -\pi \quad (\omega < \omega_0);$ $cosb = 1 - \frac{2}{\xi^2} \quad (\omega > \omega_0)$
Характеристичний опір	$\underline{Z}_{CT} = \rho \cdot \sqrt{1 - \xi^2};$ $\underline{Z}_{СП} = \frac{\rho}{\sqrt{1 - \xi^2}}$	$\underline{Z}_{CT} = \rho \cdot \sqrt{1 - \frac{1}{\xi^2}};$ $\underline{Z}_{СП} = \frac{\rho}{\sqrt{1 - \frac{1}{\xi^2}}}$

Смугові (СФ) і загороджувальні (ЗФ) фільтри призначені для пропускання або непропускання однієї або декількох смуг частот $\omega_1 \div \omega_2$ сигналу. Смугові фільтри формують із каскадно з'єднаних ФНЧ і ФВЧ, причому $\omega_{ФНЧ} > \omega_{ФВЧ}$. ЗФ формують паралельним з'єднанням ФНЧ і ФВЧ, причому $\omega_{ФВЧ} > \omega_{ФНЧ}$. Параметри елементів фільтрів, що входять до складу СФ або ЗФ, підбирають так, щоб $L_1C_1 = L_2C_2$ (див. задачу 5.51).

Тоді резонансна частота і хвильовий опір в обох фільтрів будуть:

$$\omega_1 \cdot \omega_2 = \omega_0^2; \quad \omega_0 = \frac{1}{\sqrt{L_1C_1}} = \frac{1}{\sqrt{L_2C_2}}; \quad \rho = Z_C(\omega_0) = \sqrt{\frac{L_2}{C_1}} = \sqrt{\frac{L_1}{C_2}}.$$

Відносна (або нормована) частота Ω тут позначається і визначається трохи інакше, ніж в інших фільтрах:

$$\Omega = \sqrt{\left| \frac{\underline{Z}_1}{4\underline{Z}_2} \right|} \quad \text{або} \quad \Omega = \frac{f/f_m - f_m/f}{f_2/f_m - f_m/f_2}, \quad f_m = \sqrt{f_1 f_2}.$$

Граничні частоти смуги пропускання, характеристичний опір і елементи смугового фільтру визначаються виразами:

$$f_{1,2} = \frac{1}{2\pi} \left[\sqrt{\frac{1}{L_1C_2} + \frac{1}{L_1C_1}} \pm \frac{1}{\sqrt{L_1C_2}} \right]; \quad \underline{Z}_C(\Omega) = \pm \frac{\rho}{\sqrt{1 - \Omega^2}}.$$

$$L_1 = \frac{\rho}{\pi(f_2 - f_1)}; \quad L_2 = \frac{\rho(f_2 - f_1)}{4\pi \cdot f_2 \cdot f_1};$$

$$C_1 = \frac{(f_2 - f_1)}{4\pi \cdot \rho \cdot f_2 \cdot f_1}; \quad C_2 = \frac{1}{\pi \cdot \rho \cdot (f_2 - f_1)}.$$

Граничні частоти смуги непропускання, характеристичні опори і елементи загороджувального фільтру визначаються виразами:

$$f_{1,2} = \frac{1}{8\pi} \left[\sqrt{\frac{1}{L_2 C_1} + \frac{16}{L_1 C_1}} \pm \frac{1}{\sqrt{L_2 C_1}} \right]; \quad \underline{Z}_C(\Omega) = \pm \frac{\rho}{\sqrt{1 - \Omega^{-2}}};$$

$$L_1 = \frac{\rho(f_2 - f_1)}{\pi \cdot f_2 \cdot f_1}; \quad L_2 = \frac{\rho}{4\pi(f_2 - f_1)};$$

$$C_1 = \frac{1}{4\pi \cdot \rho \cdot (f_2 - f_1)}; \quad C_2 = \frac{f_2 - f_1}{\pi \cdot \rho \cdot f_1 f_2}.$$

ЗАДАЧА 5.44. Фільтр низької частоти складається з двох котушок з індуктивністю $L_1 = 0,5 \text{ Гн}$ і одного конденсатора ємністю $C_2 = 10 \text{ мкФ}$. Напряга на вході фільтру несинусоїдна $u_1(t) = 100 \cdot \sin 314t - 33,3 \cdot \sin 3 \cdot 314t \text{ В}$.

Розрахувати миттєве значення напруги на виході за умови, що на всіх гармоніках фільтр узгоджений з навантаженням. Яким при цьому має бути опір навантаження?

Розв'язання

З двох індуктивностей і однієї ємності можна скласти лише T -схему низькочастотного фільтру (рис. 5.42). При цьому розрахункові параметри фільтру $C = C_2 = 10 \text{ мкФ}$, $\frac{1}{2}L = L_1 = 0,5 \text{ Гн}$, $L = 2L_1 = 1 \text{ Гн}$.

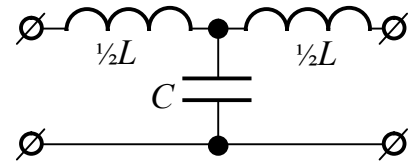

Рис. 5.42

Гранична частота фільтру $\omega_0 = \frac{2}{\sqrt{LC}} = \frac{2 \cdot 10^3}{\sqrt{1 \cdot 10}} = 632,5 \text{ рад/с}$.

У режимі узгодженого навантаження

$$\underline{U}_1 = \underline{U}_2 e^{\Gamma} = \underline{U}_2 e^{a \cdot e^{jb}}, \quad \underline{Z}_H = \underline{Z}_{CT} = \sqrt{\frac{L}{C}} \sqrt{1 - \xi^2},$$

де $\xi = \frac{\omega}{\omega_0}$ – відносна частота.

На частоті першої гармоніки $\xi = \frac{\omega_1}{\omega_0} = \frac{314}{632,5} = 0,4965$,

характеристичний опір (він же опір навантаження в узгодженому режимі)

$$\underline{Z}_{H1} = \sqrt{\frac{1}{10 \cdot 10^{-6}}} \sqrt{1 - 0,4965^2} = 274,5 \text{ Ом} - \text{активний опір. Відмітимо, що на цій}$$

частоті параметр навантаження

$$k = \rho = \sqrt{\frac{L}{C}} = \sqrt{\frac{1}{10^{-5}}} = 316 \text{ Ом} > \underline{Z}_{H1} = 274,5 \text{ Ом}.$$

Частота першої гармоніки $\omega_1 < \omega_0$ і ця гармоніка належить зоні прозорості, в якій

$$a_1 = 0, \quad \text{а} \quad b_1 = \arccos(1 - 2\xi^2) = \arccos(1 - 2 \cdot 0,4964^2) = 59,5^\circ.$$

Напряга на вході $\underline{U}_{1m} = U_{1m} \cdot e^{j \psi_{u1}} = 100 \text{ В}$, тоді

$$\underline{U}_{2m} = \underline{U}_{1m} \cdot e^{-\Gamma} = 100e^{-j59,5^\circ} \text{ В.}$$

Миттєве значення напруги першої гармоніки на виході

$$u_2^{(1)}(t) = \text{Im}(\underline{U}_{2m} \cdot e^{j\omega t}) = 100 \cdot \sin(314t - 59,5^\circ) \text{ В.}$$

$$\text{Для третьої гармоніки } \xi = \frac{\omega_3}{\omega_0} = \frac{3\omega_1}{\omega_0} = \frac{3 \cdot 314}{632,5} = 1,49.$$

Сигнал цієї частоти знаходиться в зоні згасання ФНЧ, коефіцієнт фази при цьому $b_3 = \pi = 180^\circ$, коефіцієнт згасання

$$a_3 = \text{Arch}(2\xi^2 - 1) = \text{Arch}(2 \cdot 1,49^2 - 1) = 1,906 \text{ Нн.}$$

Комплексна амплітуда напруги на виході

$$\underline{U}_{2m} = \underline{U}_{1m} \cdot e^{-\Gamma} = -33,3e^{-1,906} \cdot e^{-j180^\circ} = 4,95 \text{ В,}$$

миттєве значення напруги на виході

$$u_2^{(3)}(t) = \text{Im}(\underline{U}_{2m} \cdot e^{j3\omega t}) = 4,95 \cdot \sin(3\omega t) \text{ В.}$$

Характеристичний опір фільтру на третій гармоніці

$$\underline{Z}_{\text{НЗ}} = \sqrt{\frac{1}{10^{-5}}} \sqrt{1 - 1,49^2} = j349 \text{ Ом.}$$

Напруга на виході фільтру при узгодженому опорі навантаження як на частоті ω , так і частоті 3ω ,

$$u_2(t) = u_2^{(1)} + u_2^{(3)} = 100 \cdot \sin(\omega t - 59,5^\circ) + 4,95 \cdot \sin(3\omega t) \text{ В.}$$

Ця напруга практично синусоїдна, оскільки третя гармоніка зменшена:

$$U_{2m}^{(3)} = 4,95\% U_{2m}^{(1)}.$$

ЗАДАЧА 5.45. Визначити розрахункові і конструктивні параметри П-схеми низькочастотного фільтру типу k , що працює на активне навантаження $r_H = 200 \text{ Ом}$ і має граничну частоту $f_0 = 150 \text{ Гц}$. При $U_1 = 100 \text{ В}$ побудувати графіки залежності $U_2 = f(\xi)$ для випадку узгодження фільтру з навантаженням у всьому діапазоні частот, а також при $r_H = 200 \text{ Ом} = \text{const}$.

Розв'язання

$$\text{Приймаємо } k = \sqrt{\frac{L}{C}} = r_H, \quad \omega_0 = 2\pi f_0 = 6,28 \cdot 150 = 942 \text{ с}^{-1} = \frac{2}{\sqrt{LC}},$$

отримуємо розрахункові параметри фільтру

$$L = \frac{2r_H}{\omega_0} = \frac{2 \cdot 200}{942} = 0,425 \text{ Гн,}$$

$$C = \frac{2}{r_H \cdot \omega_0} = \frac{2}{200 \cdot 942} = 1,06 \cdot 10^{-5} \text{ Ф} = 10,6 \text{ мкФ.}$$

П-схема фільтру низької частоти наведена на рис. 5.43. Конструктивні параметри фільтру

$$L = 0,425 \text{ Гн, } \frac{1}{2}C = 10,6/2 = 5,3 \text{ мкФ.}$$

В режимі узгодженого навантаження $\underline{U}_1 = \underline{U}_2 e^{\Gamma} = \underline{U}_2 e^a \cdot e^{jb}$, звідки $\underline{U}_2 = \underline{U}_1 e^{-a} \cdot e^{-jb}$, причому в зоні прозорості $a = 0$, а $\cos b = 1 - 2\xi^2$. В зоні ж згасання $\cosh a = 2\xi^2 - 1$, а $e^{-jb} = 1$. Згідно з цими формулами виконаний розрахунок напруги U_2 , результати якого наведені в табл. 5.5.

У випадку $r_H = k = const$ напругу $\underline{U}_2$ раціонально визначати з виразу $\underline{U}_1 = \underline{A} \cdot \underline{U}_2 + \underline{B} \cdot \underline{I}_2$, де $\underline{A}$ і $\underline{B}$ – коефіцієнти фільтра як чотириполюсника. Звідси маємо

$$\underline{U}_2 = \frac{\underline{U}_1}{\underline{A} + \underline{B} / r_H}.$$

Для фільтра, що розглядається, $\underline{A} = 1 - 2\xi^2$, $\underline{B} = j\omega L$, $r_H = \sqrt{\frac{L}{C}}$. Тоді

$$\frac{\underline{B}}{r_H} = j\omega\sqrt{LC} = j2\xi, \text{ оскільки } \sqrt{LC} = \frac{2}{\omega_0}.$$

Остаточно маємо

$$\underline{U}_2 = \frac{\underline{U}_1}{1 - 2\xi(\xi - j)}.$$

За цим виразом виконаний розрахунок напруги U_2 , результати якого також наведені в табл. 5.5.

Таблиця 5.5

ξ	0	0,2	0,4	0,6	0,8	0,9	1	1,2	1,4	1,6
Узгоджений режим	100	100	100	100	100	100	100	28,8	17,7	12,3
$r_H = \sqrt{\frac{L}{C}}$	100	99,7	95,2	81,2	61,6	52,6	44,7	32,8	24,7	19,2

За даними табл. 5.5 на рис. 5.43 побудовані необхідні графіки.

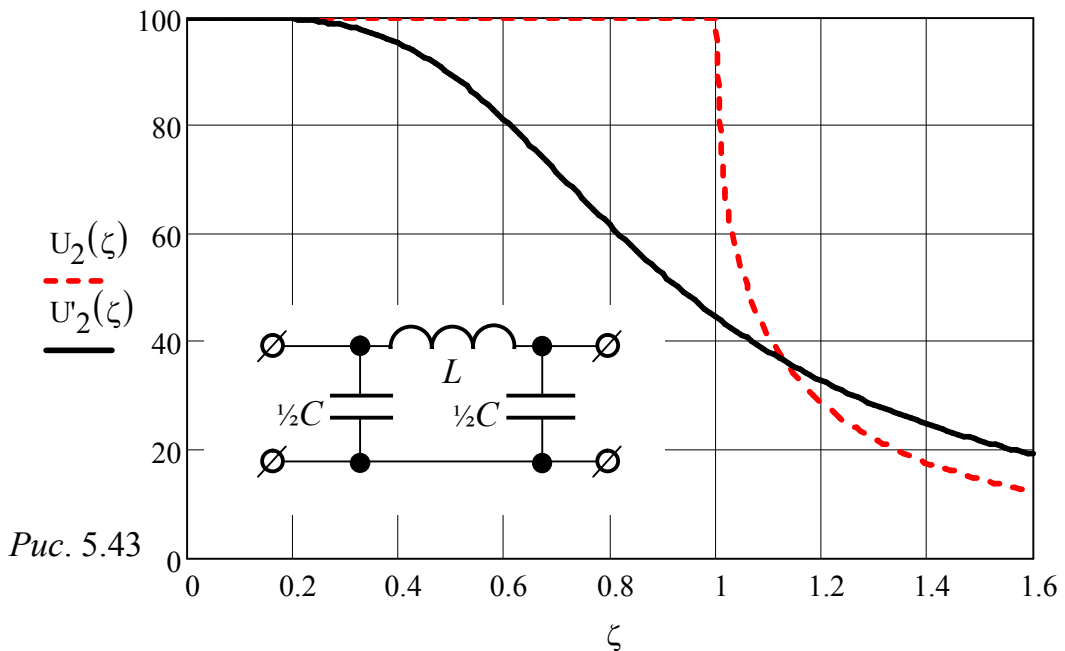

Рис. 5.43

ЗАДАЧА 5.46. Для T - і Π -схем ФВЧ отримати формули залежності $U_2 = f(\xi)$ при $r_H = k = const$ і заданій напрузі U_1 .

Відповіді: П-схема – $\underline{A} = 1 - \frac{2}{\xi^2}$, $\underline{B} = \frac{1}{j\omega C}$, $\underline{U}_2 = \frac{U_1}{1 - \frac{2}{\xi^2} - \frac{j2}{\xi}}$;

T-схема – $\underline{A} = 1 - \frac{2}{\xi^2}$, $\underline{B} = \frac{1}{j\omega C} \left(1 - \frac{1}{\xi^2} \right)$, $\underline{U}_2 = \frac{U_1}{1 - \frac{2}{\xi^2} - \frac{j2}{\xi} \left(1 - \frac{1}{\xi^2} \right)}$.

ЗАДАЧА 5.47. ФВЧ складається з двох котушок індуктивністю $L_2 = 0,13 \text{ Гн}$ і одного конденсатора ємністю $C_1 = 10 \text{ мкФ}$. Фільтр увімкнений у мережу з несинусоїдною напругою $u_1(t) = 100 \cdot \sin \omega t - 33,3 \cdot \sin 3\omega t \text{ В}$, де $\omega = 314 \text{ рад/с}$.

Навести схему ФВЧ, розрахувати вихідну напругу за умови, що на всіх гармоніках фільтр узгоджений з навантаженням.

Відповідь: рис. 5.44, $u_2(t) = -7,35 \cdot \sin \omega t - 33,3 \cdot \sin(3\omega t + 90^\circ) \text{ В}$.

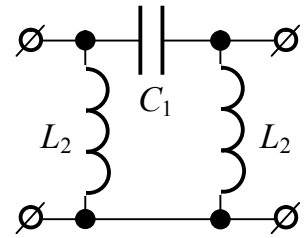

Рис. 5.44

ЗАДАЧА 5.48. При використанні розподільної мережі (до 1000 В при частоті 50 Гц) для системи зв'язку передавну і приймальну апаратуру захищають від напруги мережі збалансованим T-подібним ФВЧ типу k (рис. 5.45) (передача сигналів зв'язку здійснюється модульованими коливаннями на високій несучій частоті).

Ємність кожного конденсатора $C_1 = 0,15 \text{ мкФ}$, характеристичний опір фільтру на високій несучій частоті складає $r = 600 \text{ Ом}$. Знайти граничну частоту фільтру і коефіцієнт згасання на частоті мережі.

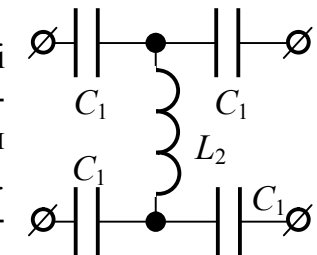

Рис. 5.45

Розв'язання

Визначимо розрахунковий параметр фільтру C : при послідовному з'єднанні двох ємностей одного плеча T-схеми чотириполюсника

$$C_E = \frac{1}{2} C_1,$$

що відповідає $2C$ типової схеми високочастотного фільтру, звідки розрахункова величина $C = \frac{1}{2} C_E = \frac{1}{4} C_1 = 0,15/4 = 0,0375 \text{ мкФ}$.

Параметр навантаження $k = \sqrt{\frac{L}{C}} = r$, звідки розрахункова індуктивність фільтру $L = r^2 \cdot C = 600^2 \cdot 0,0375 \cdot 10^{-6} = 13,5 \cdot 10^{-3} \text{ Гн}$.

Гранична частота фільтру

$$\omega_0 = \frac{1}{2\sqrt{LC}}, \quad f_0 = \frac{1}{4\pi\sqrt{LC}} = \frac{1}{4\pi\sqrt{13,5 \cdot 10^{-3} \cdot 0,0375 \cdot 10^{-6}}} = 3,54 \cdot 10^3 \text{ Гц}.$$

Коефіцієнт згасання на частоті мережі

$$a = \text{Arch}\left(\frac{2}{\xi^2} - 1\right) = \text{Arch}\left(2 \frac{f_0^2}{f^2} - 1\right) = \text{Arch}\left(2 \frac{(3,54 \cdot 10^3)^2}{50^2} - 1\right) = 9,906 \text{ Нн}.$$

При напрузі мережі $U_1 = 1000 \text{ В}$ частотою $f = 50 \text{ Гц}$ і узгодженому з фільтром навантаженні $U_2 = \frac{U_1}{e^a} = \frac{1000}{e^{9,906}} = 0,05 \text{ В}$.

ЗАДАЧА 5.49. Для фільтру низьких частот типу k відомо, що його номінальний характеристичний опір $k = 600 \text{ Ом}$, а згасання на частоті $f = 5,6 \text{ кГц}$ повинно бути 20 дБ ($1 \text{ дБ} = 0,115 \text{ Нн}$).

Визначити граничну частоту і конструктивні параметри T - і Π -схем ФНЧ.

Відповіді: $f_0 = 3,22 \text{ кГц}$; розрахункові параметри $L = 59,3 \text{ мГн}$; $C = 0,165 \text{ мкФ}$.

ЗАДАЧА 5.50. Для зменшення збурення на частоті 64 кГц і пропускання сигналів вищих частот застосований Π -подібний фільтр типу k з граничною частотою 96 кГц . Для фільтру вибраний конденсатор ємністю $4 \cdot 10^3 \text{ нФ}$. Якої індуктивності мають бути котушки?

Чи досить одного фільтру для ослаблення сигналу збурення на 40 дБ ? Скільки ланок для цього повинен містити фільтр?

Відповіді: Дві котушки по $0,344 \text{ мГн}$. Недостатньо. Три ланки.

ЗАДАЧА 5.51. До лінії високої напруги (вище 1000 В) при частоті мережі 50 Гц вмикають апаратуру диспетчерського зв'язку для передачі сигналів через *смуговий фільтр* (рис. 5.46,а). Параметри фільтру $C_1 = C_2 = 1100 \text{ нФ}$, $L_1 = L_2 = 4,84 \text{ мГн}$. Визначити коефіцієнт зв'язку котушок, при якому смуга пропускання сигналу фільтром становить $55 \div 110 \text{ кГц}$.

Розв'язання

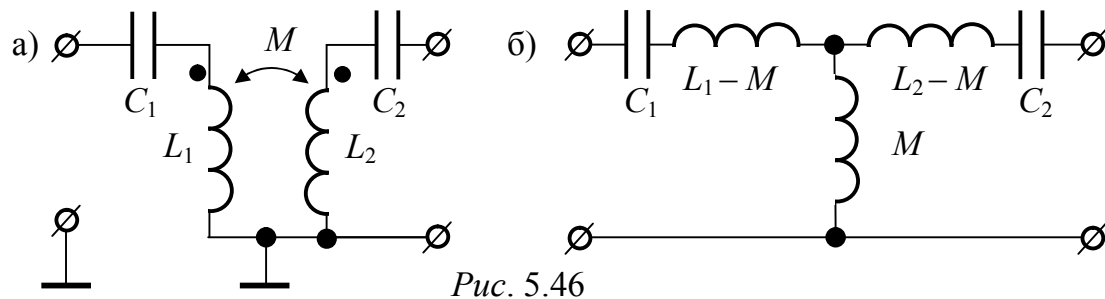

Рис. 5.46

Усунувши індуктивний зв'язок котушок, отримаємо T -подібну схему заміщення (рис. 5.46,б). Оскільки $L_1 = L_2$, то це – симетрична схема T -фільтру рис. 5.2,а, для якої

$$ch\underline{\Gamma} = \underline{A} = 1 + \frac{Z_{1T}}{Z_0} = 1 + \frac{j\omega(L-M) + \frac{1}{j\omega C}}{j\omega M},$$

де $C_1 = C_2 = C = 1,1 \cdot 10^{-3} \text{ нФ}$, $L_1 = L_2 = L = 4,84 \text{ мГн}$, $M = k_{36} \sqrt{L_1 L_2} = k_{36} L$, k_{36} – шуканий коефіцієнт зв'язку.

У смугі пропускання згасання становить $a = 0$,

$$ch\underline{\Gamma} = ch(jb) = \cos b = 1 - \frac{1 - \omega^2 CL(1 - k_{36})}{\omega^2 k_{36} LC}.$$

Межі зони прозорості смугового фільтру визначаються за умови $\cos b = \pm 1$.

Поклавши $\cos b = +1$, отримаємо праву межу зони прозорості

$$\omega_2 = \frac{1}{\sqrt{LC(1 - k_{3\phi})}};$$

при $\cos b = -1$ отримаємо ліву межу зони прозорості $\omega_1 = \frac{1}{\sqrt{LC(1 + k_{3\phi})}}$.

$$\text{Тоді } 1 - k_{3\phi} = \frac{1}{\omega_2^2 CL} = \frac{10^{12}}{4\pi^2 110^2 10^6 1,1 \cdot 4,84} = 0,394,$$

$$1 + k_{3\phi} = \frac{1}{\omega_1^2 CL} = \frac{10^{12}}{4\pi^2 55^2 10^6 1,1 \cdot 4,84} = 1,574,$$

$$k_{3\phi} = (1,574 - 0,394)/2 = 0,59.$$

ЗАДАЧА 5.52. Граничні частоти Π -подібного смугового фільтру типу k (рис. 5.47)

$f_1 = 12 \text{ кГц}$, $f_2 = 15,2 \text{ кГц}$,
номінальний характеристичний опір $\rho = 600 \text{ Ом}$.

Знайти параметри елементів фільтру і побудувати його частотні характеристики у функції нормованої (відносної) частоти Ω , тобто криві $a(\Omega)$, $b(\Omega)$, $\underline{Z}_c(\Omega)$, порівнявши їх з характеристиками у функції f -частоти: $a(f)$, $b(f)$, $\underline{Z}_c(f)$.

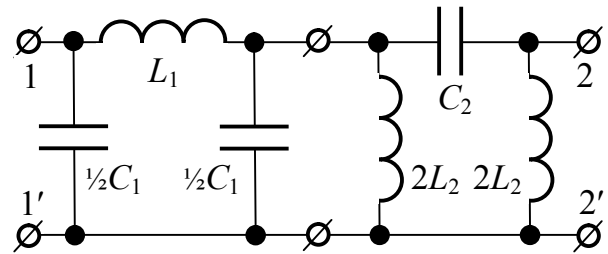

Рис. 5.47

Розв'язання

Розраховуємо параметри елементів фільтру:

$$L_1 = \frac{\rho}{\pi(f_2 - f_1)} = \frac{600}{\pi(15,2 - 12) \cdot 10^3} = 0,06 \text{ Гн};$$

$$L_2 = \frac{\rho(f_2 - f_1)}{4\pi \cdot f_2 \cdot f_1} = \frac{600(15,2 - 12) \cdot 10^3}{4\pi \cdot 15,2 \cdot 12 \cdot 10^6} = 0,84 \cdot 10^{-3} \text{ Гн} = 0,84 \text{ мГн};$$

$$C_1 = \frac{(f_2 - f_1)}{4\pi \cdot \rho \cdot f_2 \cdot f_1} = \frac{(15,2 - 12) \cdot 10^3}{4\pi \cdot 600 \cdot 15,2 \cdot 12 \cdot 10^6} = 2,33 \cdot 10^{-9} \text{ Ф} = 2,33 \text{ нФ};$$

$$C_2 = \frac{1}{\pi \cdot \rho \cdot (f_2 - f_1)} = \frac{1}{\pi \cdot 600 \cdot (15,2 - 12) \cdot 10^3} = 0,167 \cdot 10^{-6} \text{ Ф} = 0,167 \text{ мкФ}.$$

У діапазоні частот від 0 до ∞ смугові фільтри мають спочатку зону згасання, потім зону пропускання і знов зону згасання сигналу. Тому робочі характеристики тут будують вліво і вправо від резонансної частоти ω_0 , а не від нуля, як прийнято при побудові характеристик у функції частоти f . Відносна (або нормована) частота Ω тут визначається за виразами

$$\Omega = \frac{f/f_m - f_m/f}{f_2/f_m - f_m/f_2}, \text{ де } f_m = \sqrt{f_1 f_2} = \sqrt{12 \cdot 15,2} = 13,5 \text{ кГц.}$$

Формули для побудови робочих характеристик смугового фільтру:

- у зоні прозорості $a = 0; \quad b = 2 \arcsin \Omega;$
- у зоні згасання $a = 2 \operatorname{Arch} |\Omega|; \quad b = \pi;$

- вираз $Z_C(\Omega) = \pm \frac{\rho}{\sqrt{1 - \Omega^2}}$ справедливий у всьому діапазоні частот.

Розрахунки, пов'язані з побудовою частотних характеристик, зводимо до табл. 5.6.

Графіки характеристик $a(\Omega)$, $b(\Omega)$, $Z_C(\Omega)$ подані на рис. 5.48. У характеристиках $a(\Omega)$, $b(\Omega)$, $Z_C(\Omega)$ відлік $\pm\Omega$ йде в обидві сторони від лінії ω_0 . У графіках залежностей $a(f)$, $b(f)$, $Z_C(f)$ частота f відлічується від нуля і лише в позитивну сторону. Ці графіки можна побудувати самостійно. Але вони мають звичний, типовий вигляд і практично не відрізняються від наведених, якщо в думках перенести вісь відліку в початок координат.

Таблиця 5.6

Зона	f , кГц	Ω	a , Нп	b , град	Z_C , Ом
Згасання	0	$-\infty$	∞	-180°	0
	4	-13	6,52	-180°	$j46,1$
	8	-4,65	4,44	-180°	$j132$
Пропускання	12	-1,0	0	-180°	∞
	13	-0,316	0	-37°	632
	13,5	0	0	0°	600
	14	+0,316	0	$+37^\circ$	632
Згасання	15,2	1,0	0	$+180^\circ$	∞
	18	2,46	3,1	$+180^\circ$	$-j268$
	20	3,4	3,8	$+180^\circ$	$-j185$

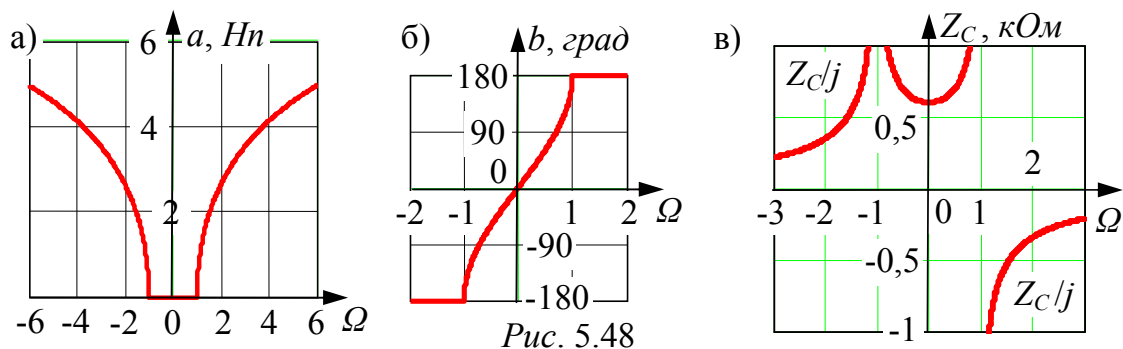

Рис. 5.48

5.2.3 Фільтри типу m

Фільтри типу m мають поліпшену характеристику опору $Z_C(\omega)$ у зоні пропускання фільтру і підвищену крутість характеристики $a(\omega)$ поблизу

граничної частоти. Фільтри типу m отримують з фільтрів типу k додаванням послідовної або паралельної ланки, що корегує L_k або C_k . Щоб при цьому зберігалася гранична частота вихідного k -фільтру, одночасно змінюють решту елементів фільтру.

При *послідовній* корекції в m -разів змінюється подовжній опір фільтру:

$$Z_{1m} = m \cdot Z_{1k}.$$

Поперечна вітка фільтру містить два послідовно з'єднаних елементи, які

розраховуються за формулою
$$Z_{2m} = \frac{Z_{2k}}{m} + Z_{1k} \cdot \frac{1-m^2}{4m}.$$

Послідовна корекція впливає на частотну залежність характеристичного опору Π -схеми і робить його майже незмінним в зоні пропускання фільтру: $Z_{СП}(\omega) \approx \rho$.

При *паралельній* корекції в m разів змінюється провідність поперечної вітки фільтру: $Y_{2m} = m \cdot Y_{2k}.$

Подовжня вітка фільтру містить два паралельно з'єднаних елементи,

провідність яких розраховується за формулою
$$Y_{1m} = \frac{Y_{1k}}{m} + Y_{2k} \cdot \frac{1-m^2}{4m}.$$

Паралельна корекція впливає на характеристичний опір T -схеми і робить його майже незмінним в зоні пропускання фільтру: $Z_{СТ}(\omega) \approx \rho.$

ЗАДАЧА 5.53. T -схема низькочастотного фільтру типу k (рис. 5.49,а) має розрахункові параметри $L = 9,63 \text{ Гн}$, $C = 26,74 \text{ мкФ}$. Розрахувати і побудувати його частотні характеристики $a_k(\xi)$, $b_k(\xi)$, $Z_{СТk}(\xi)$, де $\xi = \frac{\omega}{\omega_0}$ – відносна частота.

Розрахувати параметри T -схеми фільтру типу m з поліпшеними властивостями щодо узгодження фільтру з навантаженням в зоні прозорості і побудувати для нього частотні характеристики $a_m(\xi)$, $b_m(\xi)$, $Z_{СТm}(\xi)$. Параметр перетворення прийняти рівним $m = 0,8$.

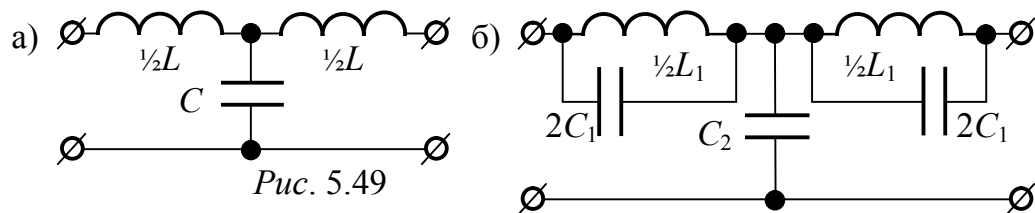

Рис. 5.49

Розв'язання

Для вихідного фільтру типу k (рис. 5.49,а)

гранична частота

$$\omega_0 = \frac{2}{\sqrt{LC}} = \frac{2 \cdot 10^3}{\sqrt{9,63 \cdot 26,74}} = 124,6 \text{ с}^{-1},$$

параметр навантаження

$$k = \sqrt{\frac{L}{C}} = \sqrt{\frac{9,63}{26,74 \cdot 10^{-6}}} = 600 \text{ Ом},$$

характеристичний опір $Z_{CTk} = \sqrt{\frac{L}{C}} \sqrt{1 - \xi^2}$ – для всіх частот;

коефіцієнт згасання $a_k = 0$ при $\xi \leq 1$, $a_k = \text{Arch}(2\xi^2 - 1)$ при $\xi > 1$,

коефіцієнт фази $b_k = \arccos(1 - 2\xi^2)$ при $\xi \leq 1$, $b_k = +\pi = +180^\circ$ при $\xi > 1$.

Поперечна провідність перетвореного фільтру

$$Y_{2m} = m \cdot Y_{2k} = m \cdot j\omega C = j\omega C_2,$$

розрахункова ємність фільтру типу m (рис. 5.49,б)

$$C_2 = m \cdot C = 0,8 \cdot 26,74 = 21,39 \text{ мкФ}.$$

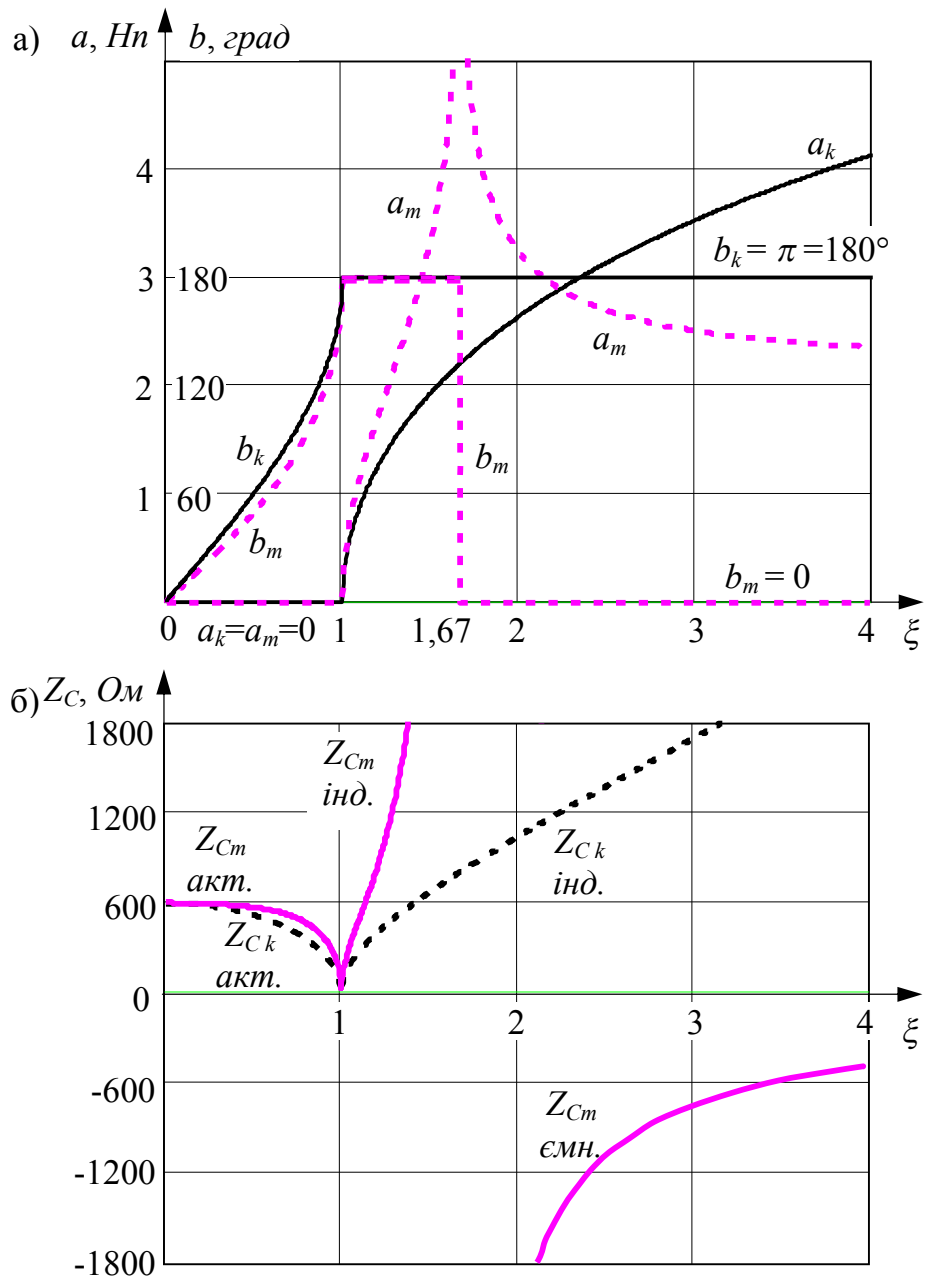

Рис. 5.50

Розрахункова провідність паралельного контуру фільтру типу m (рис.

$$5.49,б) \quad \underline{Y}_{1m} = \frac{Y_{1k}}{m} + \frac{1-m^2}{4m} \underline{Y}_{2k} = \frac{1}{m \cdot j\omega L} + \frac{1-m^2}{4m} \cdot j\omega C = \frac{1}{j\omega L_1} + j\omega C_1,$$

звідки нове значення індуктивності $L_1 = mL = 0,8 \cdot 9,63 = 7,704 \text{ Гн}$,

$$\text{ємності} \quad C_1 = \frac{1-m^2}{4m} C = \frac{1-0,8^2}{4 \cdot 0,8} \cdot 26,74 = 3 \text{ мкФ},$$

резонансна частота паралельного контуру без втрат (рис. 5.49,б)

$$\omega_0' = \frac{1}{\sqrt{L_1 C_1}} = \frac{10^3}{\sqrt{7,704 \cdot 3}} = 208 \text{ с}^{-1}, \quad \xi = \frac{\omega_0'}{\omega_0} = \frac{208}{124,6} = 1,67$$

безумовно належить зоні згасання.

Оскільки на цій частоті опір паралельного контуру без втрат нескінченно великий, коефіцієнт згасання на цій частоті також нескінченно великий.

Розрахунок частотних характеристик фільтру типу m виконаємо на підставі спільних співвідношень для T -схеми фільтру:

$$ch \underline{\Gamma}_m = ch(a_m + jb_m) = 1 + \frac{Y_2}{2Y_1}, \quad \underline{Z}_{CTm} = \sqrt{\frac{1}{Y_1 \cdot Y_2}} \sqrt{1 + \frac{Y_2}{4Y_1}},$$

$$\text{де} \quad \underline{Y}_1 = \frac{1}{j\omega L_1} + j\omega C_1, \quad \underline{Y}_2 = j\omega C_2.$$

Результати розрахунків характеристик фільтрів k і m зведені до спільної табл. 5.7. На рис. 5.50,а наведені характеристики $a(\xi)$, $b(\xi)$; на рис. 5.50,б – характеристики $\underline{Z}_C(\xi)$.

ЗАДАЧА 5.54. Розрахувати параметри Π -схеми низькочастотного фільтру типа m с поліпшеними властивостями, узявши за основу схему рис. 5.43 фільтру типу k і його розрахункові параметри

$$L = 0,425 \text{ Гн}, \quad C = 10,6 \text{ мкФ}.$$

Прийняти коефіцієнт перетворення $m = 0,6$.

Навести схему фільтру типу m . Визначити ста-

лу передачі фільтру на частоті $\omega = 1,1\omega_0$.

Відповіді: рис. 5.51 ($L_1 = 0,255 \text{ Гн}$, $C_2 = 6,36 \text{ мкФ}$,

$L_2 = 0,113 \text{ Гн}$), $a = 1,563 \text{ Нн}$, $b = \pi = 180^\circ$.

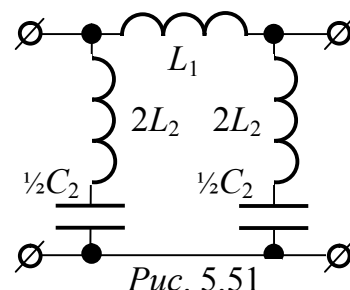

Рис. 5.51

ЗАДАЧА 5.55. Розрахувати конструктивні параметри високочастотного послідовно перетвореного фільтру типу m , що має граничну частоту $f_0 = 100 \text{ Гц}$ і навантаженого опором $r_H = 200 \text{ Ом}$. Параметр перетворення $m = 0,8$.

Навести схему фільтру, розрахувати і побудувати його робочі характеристики.

Розв'язання

Оскільки фільтри типу m є перетвореними із фільтрів k , то на першому етапі розрахунку визначимо розрахункові параметри симетричного фільтру типу k .

Таблица 5.7
Файл «Album»

Для високочастотного фільтру типу k $\rho = \sqrt{\frac{L}{C}} = r_H$, $f_0 = \frac{1}{4\pi\sqrt{LC}}$,

звідки розрахункові параметри

$$L = \frac{r_H}{4\pi f_0} = \frac{200}{4\pi \cdot 100} = 0,159 \text{ Гн}, \quad C = \frac{1}{4\pi f_0 r_H} = \frac{10^6}{4\pi \cdot 100 \cdot 200} = 3,98 \text{ мкФ}.$$

Π -схема фільтру m при послідовному перетворенні має поліпшені властивості щодо узгодження з навантаженням, її подовжній опір

$$\underline{Z}_{1m} = m\underline{Z}_1 = m \frac{1}{j\omega C} = \frac{1}{j\omega \frac{C}{m}} = \frac{1}{j\omega C_1},$$

звідки для фільтру m $C_1 = \frac{C}{m} = \frac{3,98}{0,8} = 4,98 \text{ мкФ}.$

Поперечний опір фільтру m при послідовному перетворенні

$$\underline{Z}_{2m} = \frac{\underline{Z}_2}{m} + \frac{1-m^2}{4m} \underline{Z}_1,$$

звідки для високочастотного фільтру $\underline{Z}_{2m} = \frac{j\omega L}{m} + \frac{1-m^2}{4m} \frac{1}{j\omega C} = j\omega L_2 + \frac{1}{j\omega C_2}$,

а числові значення $L_2 = L/m = 0,159/0,8 = 0,199 \text{ Гн},$

$$C_2 = \frac{4m}{1-m^2} C = \frac{4 \cdot 0,8}{1-0,8^2} \cdot 3,98 = 35,4 \text{ мкФ}.$$

На рис. 5.52,а подана Π -схема фільтру k , а на рис. 5.52,б – Π -схема послідовно перетвореного фільтру типа m . Конструктивні параметри цих схем: для фільтру k – $C = 3,98 \text{ мкФ}$, $2L = 0,318 \text{ Гн}$;

для фільтру m – $C_1 = 4,98 \text{ мкФ}$, $\frac{1}{2}C_2 = 17,7 \text{ мкФ}$, $2L_2 = 0,398 \text{ Гн}.$

Додаткова резонансна частота

$$\omega_0' = \omega_0 \sqrt{1-m^2} = \frac{1}{\sqrt{L_2 C_2}} = \frac{10^3}{\sqrt{0,199 \cdot 35,4}} = 376,8 \text{ с}^{-1},$$

$$f_0' = \frac{\omega_0'}{2\pi} = \frac{376,8}{2\pi} = 60 \text{ Гц}.$$

Результати розрахунку робочих характеристик зведені до табл. 5.8, причому розрахунки виконані за формулами

$$ch\underline{\Gamma} = ch(a + jb) = 1 + \frac{\underline{Z}_1}{2\underline{Z}_2}, \quad \underline{Z}_{сп} = \sqrt{\underline{Z}_1 \cdot \underline{Z}_2} \sqrt{\frac{1}{1 + \frac{\underline{Z}_1}{4\underline{Z}_2}}}.$$

Ці формули справедливі як для фільтру k , так і для фільтру m , якщо $\underline{Z}_1$ – подовжній розрахунковий опір, $\underline{Z}_2$ – поперечний розрахунковий опір.

Робочі характеристики $a(\xi)$, $b(\xi)$ побудовані на рис. 5.53,а, $Z_C(\xi)$ – на рис. 5.53,б.

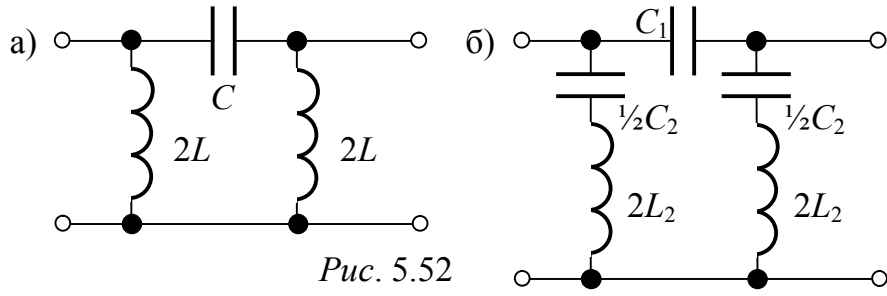

Рис. 5.52

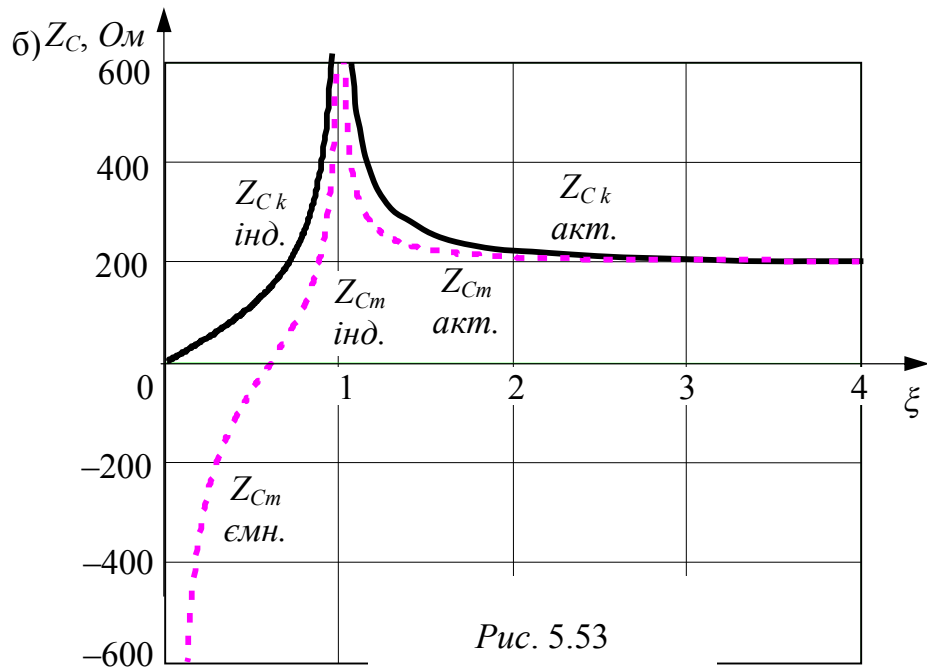
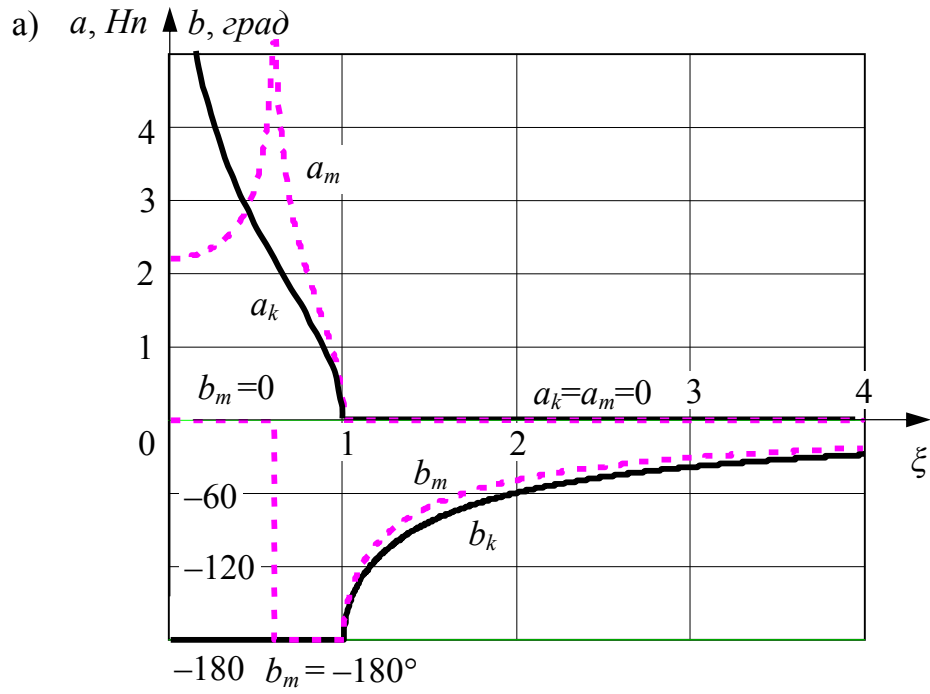

Рис. 5.53

Таблица 5.8
Файл «Album»

Звертаємо увагу на те, що Z_{1m} і Z_{2m} у діапазоні частот від нуля до $f_0' = 60 \text{ Гц}$ мають однаковий знак і $ch\underline{\Gamma} = ch(a + jb) = 1 + \frac{Z_{1m}}{2Z_{2m}} > 0$, що відповідає $\cos b = 1$, $b = 0$.

При $f > f_0'$ знак Z_{2m} змінюється на зворотний, $\cos b = -1$, $b = -\pi$ – відбувається перевертання фази (зміна її стрибком на π або 180°).

ЗАДАЧА 5.56. Для вихідної T -схеми високочастотного фільтру (рис. 5.54,а), що має граничну частоту $f_0 = 100 \text{ Гц}$ і параметр навантаження $k = 200 \text{ Ом}$, визначити розрахункові параметри, навести схему фільтру.

Навести схему ФВЧ типу m з паралельною корекцією, розрахувати параметри фільтру при $m = 0,8$.

Відповіді: рис. 5.54,б; $L = 0,159 \text{ Гн}$, $C = 3,98 \text{ мкФ}$,

$L_1 = 1,41 \text{ Гн}$, $C_1 = 4,975 \text{ мкФ}$, $L_2 = 0,199 \text{ Гн}$.

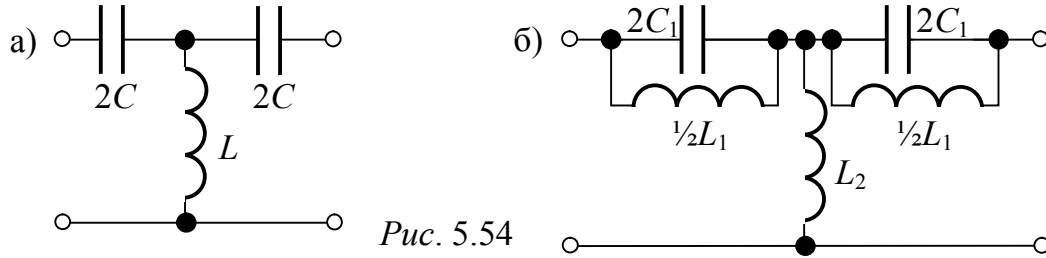

Рис. 5.54

5.2.4 Пасивні R - C фільтри

Принцип роботи RC -фільтрів базується на залежності опору ємності від частоти. Як гранична приймається частота, на якій опори подовжньої і поперечної віток відповідної Γ -схеми фільтру однакові:

$$\omega_{ФНЧ} = \frac{4}{rC}; \quad \omega_{ФВЧ} = \frac{1}{4rC}.$$

Вирази робочих характеристик $a(\omega)$, $b(\omega)$, $Z_C(\omega)$ отримують аналізом коефіцієнтів $\underline{A}$, $\underline{B}$, $\underline{C}$, $\underline{D}$ відповідної схеми фільтру-чотириполюсника. З формули $ch\underline{\Gamma} = ch(a + jb) = cha \cdot \cos b + jsha \cdot \sin b = M + jN$

$$\text{отримують } cha = \frac{1}{2} \left[\sqrt{(M+1)^2 + N^2} + \sqrt{(M-1)^2 + N^2} \right]; \quad (5.4)$$

$$\cos b = \frac{1}{2} \left[\sqrt{(M+1)^2 + N^2} - \sqrt{(M-1)^2 + N^2} \right]. \quad (5.5)$$

Характеристичні опори

$$Z_{C1} = \sqrt{\frac{\underline{AB}}{\underline{CD}}} = \sqrt{Z_{1X} Z_{1K}}; \quad Z_{C2} = \sqrt{\frac{\underline{DB}}{\underline{CA}}} = \sqrt{Z_{2X} Z_{2K}}.$$

ЗАДАЧА 5.57. Для Γ -подібного R - C фільтру високих частот (рис. 5.55) з граничною частотою $f_0 = 100 \text{ Гц}$ вибраний конденсатор ємністю 10 мкФ . Визначити r фільтру, а також розрахувати коефіцієнти згасання і фази і опір Z_{2C} на частотах 50 Гц , 100 Гц , 150 Гц .

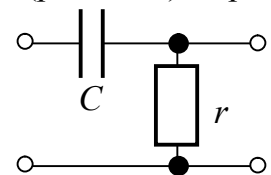

Рис. 5.55

Розв'язання

1. За визначенням, граничною частотою R - C фільтру вважається частота, при якій однакові подовжній і поперечний опори фільтру, тобто

$$r = \frac{1}{\omega_0 C} = \frac{10^6}{2\pi \cdot 100 \cdot 10} = 159,2 \text{ Ом.}$$

2. Для здобуття характеристик згасання $a(\omega)$ і фази $b(\omega)$, необхідно дослідити величину $ch \underline{\Gamma} = ch(a + jb)$, яка в разі несиметричного чотириполюсника визначається за формулою $ch \underline{\Gamma} = \sqrt{AD}$.

Коефіцієнти $\underline{A}$ і $\underline{D}$ Γ -схеми визначаємо за формулами

$$\underline{A} = 1 + \frac{Z_1}{Z_2} = 1 + \frac{1}{j\omega Cr}, \quad \underline{D} = 1.$$

Тоді $ch \underline{\Gamma} = \sqrt{AD} = \sqrt{1 - j \frac{1}{\omega Cr}} = \sqrt{1 - j \frac{1}{\xi}}$, де $\xi = \omega/\omega_0$.

Комплексну величину $ch \underline{\Gamma}$ представляємо у алгебричній формі $ch \underline{\Gamma} = M + jN$, після чого можна обчислити cha і $cos b$ за формулами (5.4) і (5.5).

Характеристичний опір $\underline{Z}_{2C}$ знаходимо таким чином:

$$\underline{Z}_{2HX} = r, \quad \underline{Z}_{2K3} = r/(1 + j\omega Cr);$$

$$\underline{Z}_{2C} = \sqrt{\underline{Z}_{2HX} \underline{Z}_{2K3}} = \frac{r}{\sqrt{1 + j\omega Cr}} = \frac{r}{\sqrt{1 + j/\xi}}.$$

Результати розрахунків характеристик Γ -фільтру зводимо до табл. 5.9.

Таблиця 5.9

$f, \text{Гц}$	ξ	$a, \text{дБ}$	$b, \text{град}$	$\underline{Z}_{2C}, \text{Ом}$
50	0,5	1,061	-38,1	106,5 $\angle$ -31,72°
100	1	0,764	-32,75	133,9 $\angle$ -22,5°
150	1,5	0,619	-28,8	145,2 $\angle$ -16,85°
∞	∞	0	0	159,2 $\angle$ 0°

ЗАДАЧА 5.58. Скласти ФНЧ за симетричною T -схемою з граничною частотою $f_0 = 20 \text{ Гц}$ для роботи на активне навантаження $r_H = 630 \text{ Ом}$.

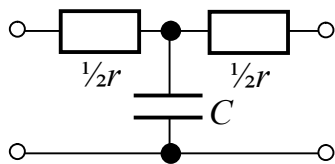

Рис. 5.56

На частотах $f_1 = 0,5f_0$, $f_2 = f_0$, $f_3 = 2f_0$ визначити коефіцієнти згасання і фази фільтру, а також його характеристичний опір.

Розв'язання

На рис. 5.56 представлена схема симетричного T -подібного ФНЧ. Розрахунковий опір фільтру r визначається за умови передачі максимуму потужності з входу на вихід при частоті $f = 0$, що відповідає рівності $r = r_H = 630 \text{ Ом}$.

Конструктивний параметр $1/2r$ фільтру рис. 5.56 $1/2r = 630/2 = 315 \text{ Ом}$.

Гранична частота R - C фільтру визначається рівністю подовжнього і поперечного опорів Γ -подібної півланки: $1/2r = \frac{1}{\omega_0 C/2}$, звідки $\omega_0 = \frac{4}{rC}$ і

розрахункова ємність фільтру $C = \frac{4}{\omega_0 r} = \frac{4}{2\pi \cdot 20 \cdot 630} = 50,53 \text{ мкФ}$.

Коефіцієнти згасання a і фази b для R - C фільтру розраховуються на підставі загального виразу для коефіцієнта $\underline{A}$ симетричної T - або Π -схеми чотириполосника з півпараметрами Γ -подібної ланки:

$$ch\Gamma = \underline{A} = 1 + \frac{1}{2}\underline{Z}_1\underline{Y}_2 = 1 + \frac{1}{2}r \cdot j\omega C = 1 + j2\xi,$$

де $\xi = \omega/\omega_0$ – відносна частота.

З іншого боку, $ch\Gamma = ch(a + jb) = cha \cdot \cos b + jsha \cdot \sin b = M + jN$, де $M = Re(ch\Gamma) = 1$, $N = Im(ch\Gamma) = 2\xi$; a і b визначаємо за формулами (5.4) і (5.5).

Характеристичний опір симетричної T -схеми

$$\underline{Z}_{CT} = \sqrt{\frac{\underline{Z}_1}{\underline{Y}_2}} \sqrt{1 + \frac{\underline{Z}_1\underline{Y}_2}{4}} = \sqrt{\frac{r}{j\omega C}} \sqrt{1 + \frac{rj\omega C}{4}} = \frac{r}{2} \sqrt{\frac{1 + j\xi}{j\xi}} = \frac{r}{2} \sqrt{1 - j\frac{1}{\xi}}.$$

Результати розрахунку характеристик подані в табл. 5.10.

Таблиця 5.10

ω	ξ	M	N	cha	a, Hn	$\cos b$	$b, \text{град}$	$\underline{Z}_C, \text{Ом}$
$\omega = 0,5\omega_0$	0,5	1	1	1,62	1,063	0,618	51,83	704 $\angle$ -31,72°
$\omega = \omega_0$	1	1	2	2,41	1,527	0,414	65,54	445 $\angle$ -26,56°
$\omega = 2\omega_0$	2	1	4	4,24	2,123	0,236	76,35	352 $\angle$ -13,28°

ЗАДАЧА 5.59. З двох резисторів 200 Ом і одного конденсатора 4 мкФ склали високочастотний симетричний фільтр. Розрахувати його граничну частоту.

Відповідь: $f_0 = 24,87$ Гц.

ЗАДАЧА 5.60. Для Γ -схеми ФНЧ рис. 5.27,а задачі 5.37 на підставі логарифмічної амплітудної частотної характеристики рис. 5.29,а визначити граничну частоту фільтру.

Відповідь: $\omega_0 = \frac{1}{\tau} = \frac{1}{rC} = \frac{10^6}{50 \cdot 40} = 500 \text{ c}^{-1}$.

ЗАДАЧА 5.61. Γ -схема ФНЧ попереднього завдання навантажена постійним опором r_H як показано на рис. 5.32 задачі 5.39. Розрахувати граничну частоту фільтру на підставі передатної функції. Порівняти з неробочим режимом попередньої задачі.

Відповідь: гранична частота фільтру, що навантажений незмінним опором

$$r_H = 150 \text{ Ом}, \quad \omega_1 = \frac{1}{\tau_1} = \frac{r_H + r}{r_H r C} = \frac{150 + 50}{150 \cdot 50 \cdot 40 \cdot 10^{-6}} = 667 \text{ c}^{-1} > \omega_0.$$

ЗАДАЧА 5.62. Симетричний T -фільтр рис. 5.56 задачі 5.58 навантажений незмінним опором $r = \rho = 630$ Ом. Скласти передатну функцію фільтру за напругою, визначити з її допомогою граничну частоту фільтру, порівняти її з розрахунковою.

Відповідь: $H(j\omega) = \frac{k}{1 + j\omega\tau_1}$, де $k = \frac{\rho}{\rho + r} = 0,5$, $\tau_1 = \frac{r}{4} \left(\frac{r + 2\rho}{r + \rho} C \right) = 11,94 \cdot 10^{-3} \text{ c}$,

гранична частота фільтру $\omega_1 = \frac{1}{\tau_1} = \frac{10^3}{11,94} = 83,77 \text{ c}^{-1}$, $f_1 = \frac{\omega_1}{2\pi} = \frac{83,77}{6,28} = 13,33$ Гц.

5.2.5 Активні фільтри R-C

Активні фільтри побудовані на основі операційного підсилювача (ОП) напруги, що працює з негативним зворотним зв'язком (НЗЗ). Принципова схема такого чотирьохполосника наведена на рис. 5.57,а, відповідна розрахункова схема – на рис. 5.57,б.

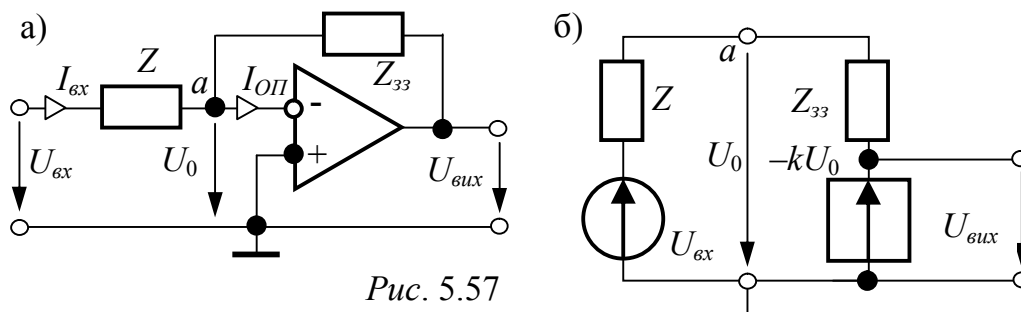

Рис. 5.57

Диференціальний вхід (-) ... (+) підсилювача має дуже великий вхідний опір, для ідеального ОП цей опір $R_{вх} = \infty$, а тому струм на вході $I_{ОП} = 0$.

Опір виходу ОП є малим і для ідеального ОП $R_{вих} = 0$, тому напруга на виході $U_{вих}$ не залежить від струму навантаження і $U_{вих} = -kU_0$, де k – коефіцієнт підсилення ОП.

Знак (-) враховує ту обставину, що із-за подачі сигналу на вхід, який інвертує, полярність вихідної напруги протилежна полярності напруги U_0 на диференціальному вході ОП.

Розрахуємо передатну функцію активного чотирьохполосника за схемою

рис. 5.57,б. За методом вузлової напруги
$$U_0 = \frac{\frac{U_{вх}}{Z} - \frac{kU_0}{Z_{зз}}}{\frac{1}{Z} + \frac{1}{Z_{зз}}},$$
 звідки
$$U_0 \cdot (Z + Z_{зз}) = U_{вх}Z_{зз} - kU_0Z \quad \text{і} \quad U_0 = \frac{U_{вх}Z_{зз}}{Z_{зз} + (1+k)Z},$$

$$\text{а} \quad U_{вих} = -kU_0 = -\frac{U_{вх}kZ_{зз}}{Z_{зз} + (1+k)Z}.$$

Передатна функція за напругою

$$H(j\omega) = \frac{U_{вих}(j\omega)}{U_{вх}(j\omega)} = \frac{-kZ_{зз}}{Z_{зз} + (1+k)Z},$$

на основі якої вивчаються властивості активних електричних фільтрів.

ЗАДАЧА 5.63. Розрахувати і побудувати асимптотичну логарифмічну амплітудну частотну характеристику передатної функції за напругою підсилювача, що інтегрує (рис. 5.58,а), при наступних параметрах: $r = 4,3 \text{ кОм}$, $C = 0,3 \text{ мкФ}$, $k = 25$. Зробити висновки щодо можливості застосування розглянутої схеми у якості електричного фільтру. Знайти граничну частоту активного фільтру.

Розв'язання

Передатна функція за напругою чотирьохполосника рис. 5.58,а

$$H(j\omega) = \frac{-kZ_{33}}{Z_{33} + (1+k)Z} = \frac{-k(j\omega C)^{-1}}{(j\omega C)^{-1} + (1+k)r} = \frac{-k}{1 + j\omega\tau_I},$$

де стала часу реальної ланки, яка інтегрує,

$$\tau_I = (1+k)rC = (1+25) \cdot 4,3 \cdot 10^3 \cdot 0,3 \cdot 10^{-6} = 33,54 \cdot 10^{-3} \text{ с.}$$

Амплітудна частотна характеристика передатної функції

$$H(\omega) = \frac{k}{\sqrt{1 + \omega^2\tau_I^2}}, \quad \text{її ЛАЧХ} \quad L(\omega) = 20\lg H(\omega) = 20\lg k - 10\lg(1 + \omega^2\tau_I^2),$$

причому $20\lg k = 20\lg 25 = 28 \text{ дБ}$,

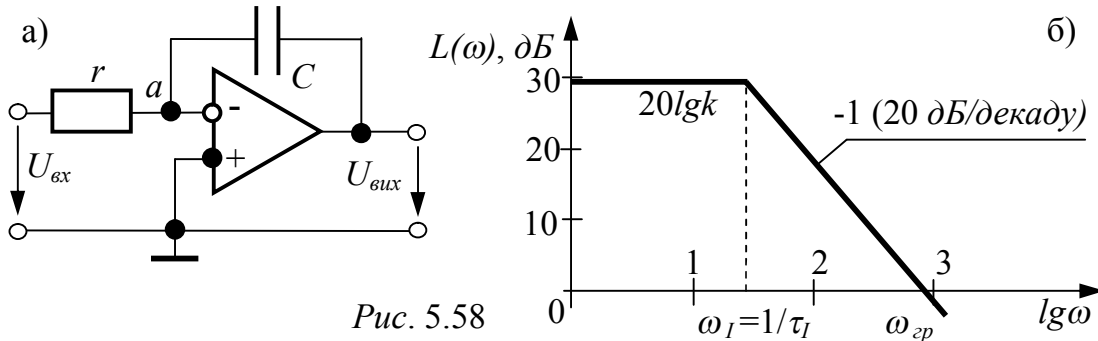

Рис. 5.58

частота сполучення $\omega_I = \tau_I^{-1} = \frac{10^3}{33,54} = 29,82 \text{ с}^{-1}$, $\lg \omega_I = \lg 29,82 = 1,475$.

$L(\omega)$ наведена на рис. 5.58,б.

Висновок: схема інтегруючого підсилювача є активним фільтром низької частоти з граничною частотою $\omega_{cp} = 750 \text{ с}^{-1}$ ($\lg \omega_{cp} = 2,875$). Відмітимо, що в цього фільтру є діапазон частот $\omega(0 \dots \omega_I)$, для якого ослаблення практично дорівнює нулю і вихідна напруга підсилена: $U_{вих} = kU_{вх}$.

ЗАДАЧА 5.64. Розрахувати і побудувати логарифмічну амплітудну частотну характеристику передатної функції за напругою підсилювача, який диференціює, рис. 5.59,а при наступних параметрах: $r = 64,5 \text{ кОм}$, $C = 0,02 \text{ мкФ}$, коефіцієнт підсилення ОП $k = 25$.

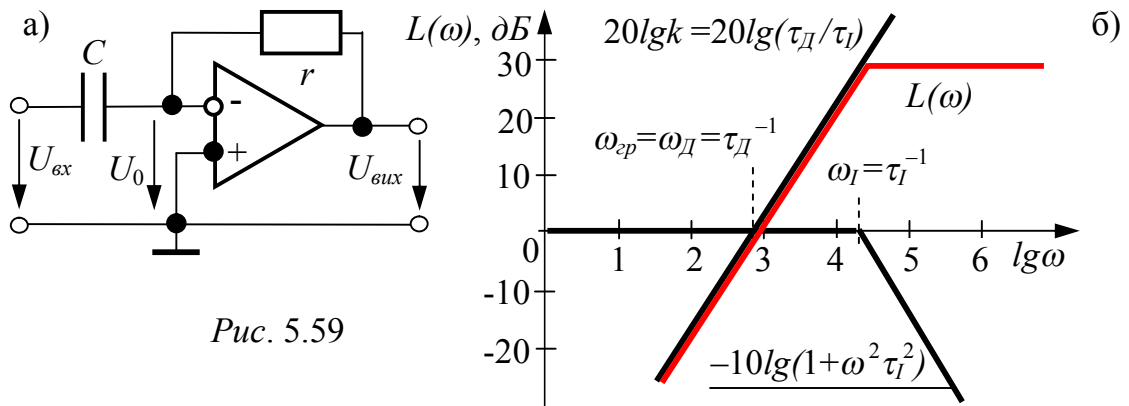

Рис. 5.59

Зробити виводи щодо можливості застосування даної схеми у якості електричного фільтра. Знайти граничну частоту активного фільтра.

Відповіді: $H(j\omega) = -\frac{j\omega\tau_D}{1+j\omega\tau_I}$, де $\tau_I = \frac{rC}{1+k}$, $\tau_D = \frac{krC}{1+k}$, $\tau_D/\tau_I = k$.

Асимптотичні ЛАЧХ наведені на рис. 5.60,б.

Висновок: це фільтр високої частоти з граничною частотою $\omega_{zp} = \omega_D = \tau_D^{-1} = 806 \text{ c}^{-1}$, $lg\omega_{zp} = 2,9$.

У діапазоні частот $\omega(\omega_I \dots \infty)$ згасання сигналу практично відсутнє, вихідний сигнал підсилений $U_{вих} \approx kU_{ex}$.

ЗАДАЧА 5.65. Розрахувати і побудувати логарифмічну амплітудну частотну характеристику передатної функції за напругою височастотного активного фільтру рис. 5.60,а при наступних параметрах: $r = 4,3 \text{ кОм}$, $C = 0,02 \text{ мкФ}$, $k = 25$, $n = 15$.

Знайти граничну частоту фільтру ω_{zp} . Визначити ослаблення сигналу на двох частотах: $\omega_1 = 30 \text{ c}^{-1}$, $\omega_2 = 300 \text{ c}^{-1}$.

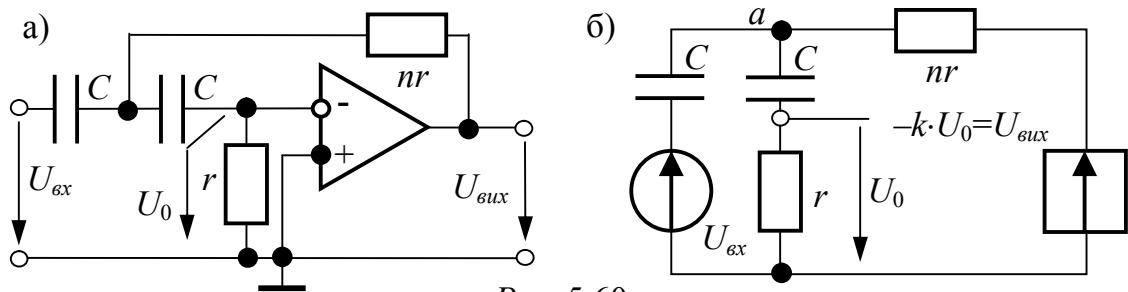

Рис. 5.60

Розв'язання

Розрахункова схема пристрою рис. 5.60,а наведена на рис. 5.60,б, звідки

$$\varphi_a = \frac{\underline{U}_{ex} j\omega C - \frac{k\underline{U}_0}{nr}}{j\omega C + \frac{1}{r + 1/j\omega C} + \frac{1}{nr}} = \frac{(\underline{U}_{ex} j\omega r C n - k\underline{U}_0)(1 + j\omega C r)}{(j\omega)^2 nr^2 C^2 + j\omega r C(2n+1) + 1}$$

$$\underline{U}_0 = \frac{\varphi_a}{r + 1/j\omega C} \cdot r = \frac{(\underline{U}_{ex} j\omega r C n - k\underline{U}_0) j\omega r C}{(j\omega)^2 nr^2 C^2 + j\omega r C(2n+1) + 1}, \quad \underline{U}_{вих} = -k \cdot \underline{U}_0,$$

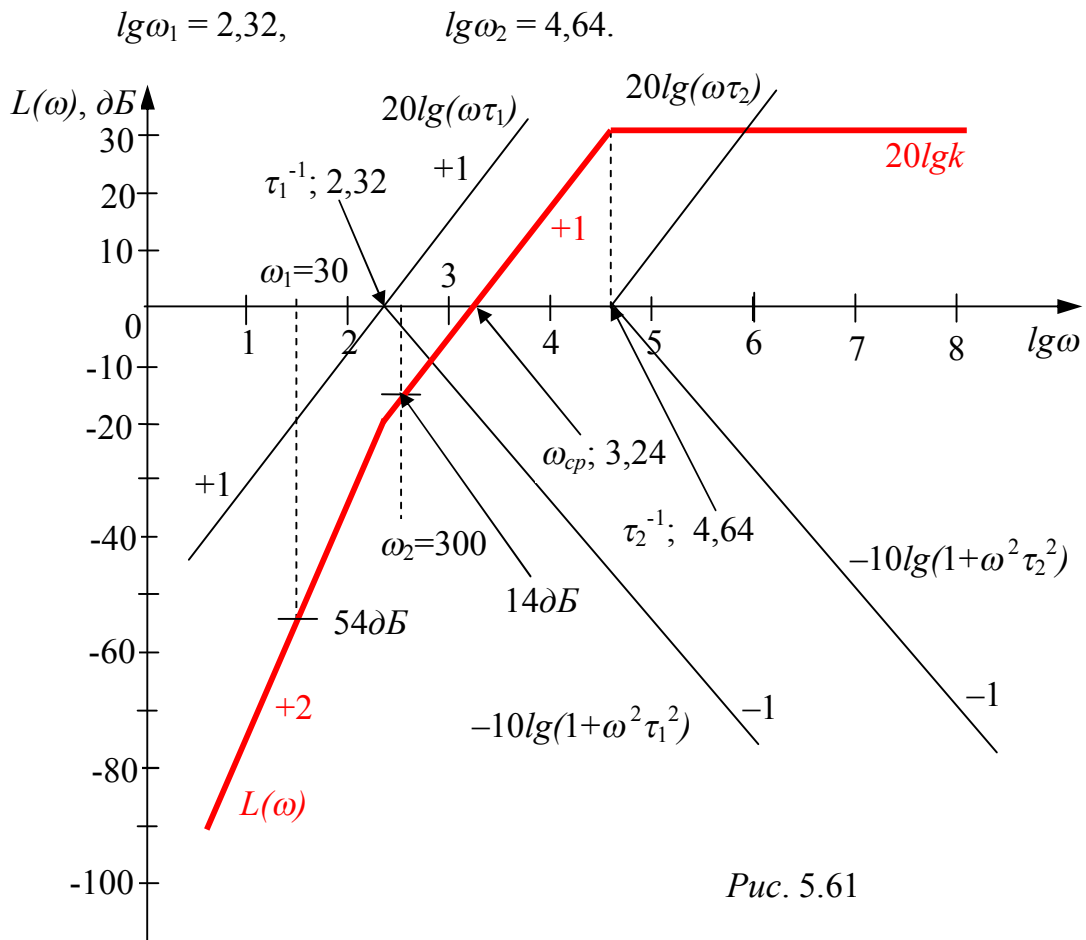
$$H(j\omega) = \frac{-k(j\omega)^2 nr^2 C^2}{(j\omega)^2 nr^2 C^2 + j\omega r C(2n+1+k) + 1} \quad \text{або}$$

$$H(j\omega) = \frac{-k\tau_1\tau_2(j\omega)^2}{(1+j\omega\tau_1)(1+j\omega\tau_2)}, \quad \text{де}$$

$$\tau_1\tau_2 = nr^2 C^2 = 15 \cdot 4,3^2 \cdot 10^6 \cdot 0,02^2 \cdot 10^{-12} = 1109,4 \cdot 10^{-10},$$

$$\tau_1 + \tau_2 = (2n+1+k)rC = (30+1+25) \cdot 4,3 \cdot 10^3 \cdot 0,02 \cdot 10^{-6} = 481,6 \cdot 10^{-5},$$

звідки $\tau_1 = 479,3 \cdot 10^{-5} \text{ c}$, $\tau_2 = 2,3 \cdot 10^{-5} \text{ c}$,
 $\omega_{\tau_1} = \tau_1^{-1} = 208,6 \text{ c}^{-1}$, $\omega_{\tau_2} = \tau_2^{-1} = 43200 \text{ c}^{-1}$,

Логарифмічна амплітудна частотна характеристика функції подана на рис. 5.61, причому

$$L(\omega) = 20\lg k + 20\lg(\omega\tau_1) + 20\lg(\omega\tau_2) - 10\lg[1 + \omega^2\tau_1^2] - 10\lg[1 + \omega^2\tau_2^2].$$

Гранична частота фільтра відповідно до рис. 5.61

$$\omega_{cp} = 10^{3,24} = 1738 \text{ c}^{-1}, \quad f_{cp} = 276,6 \text{ Гц}.$$

При частоті $\omega_1 = 30 \text{ c}^{-1}$

ослаблення сигналу за амплітудою $a_1 = 54 \text{ дБ} = 6,21 \text{ Hn}$,

при частоті $\omega_2 = 300 \text{ c}^{-1}$ — $a_2 = 14 \text{ дБ} = 1,61 \text{ Hn}$.

ЗАДАЧА 5.66. Розрахувати і побудувати логарифмічну амплітудну частотну характеристику передатної функції активного фільтра низької частоти рис. 5.62,а при наступних параметрах:

$$r = 4,3 \text{ кОм}, \quad C = 0,02 \text{ мкФ},$$

$$k = 25, \quad n = 15.$$

Визначити граничну частоту фільтра ω_{cp} . Визначити граничну частоту ω_1 , до якої зберігається пропорційність між реакцією і впливом у сигналів частот $\omega(0 \dots \omega_1) - U_{вих} \approx kU_{вх}$.

Відповіді:

$$\omega_{cp} = 741 \text{ c}^{-1}; \quad \omega_1 = 29,5 \text{ c}^{-1}.$$

КПФ наступна:
$$H(j\omega) = \frac{-k}{1 - n(\omega rc)^2 + j\omega rc(1 + n(k + 2))};$$

АЧХ:
$$H(\omega) = \frac{k}{\sqrt{(1 - n(\omega rc)^2)^2 + (\omega rc(1 + n(k + 2)))^2}};$$

графік ЛАЧХ $L(\omega) = 20\lg H(\omega)$ наведений на рис. 5.62,б.

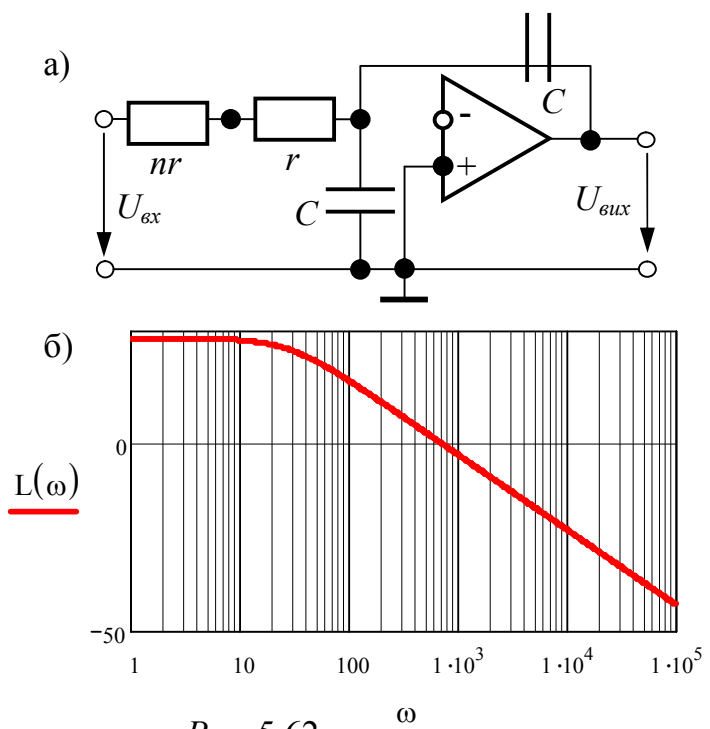

Рис. 5.62